

Ben De Yazdım

Mahmut Celal Bayar

İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2018, 792 Sayfa, ISBN: 978-605-295-647-2

Kaan Cem GENİŞ*

Mahmut Celal Bayar hiç şüphesiz Türk siyasi tarihinin en büyük figürlerinden birisidir. İttihat ve Terakki Cemiyetinde İzmir Kâtib-i Mesulü adı altında başlayan siyasi hayatı Alaşehir Kuvay-ı Milliye komutanı olarak devam etmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulmasının ardından Mustafa Kemal Paşa'nın en yakınlarından biri olmuş ve İktisat Vekilliği görevini üstlenmiştir. Uzun yıllar bu görevinin yanısıra milletvekili olarak da hizmet vermiştir. 1937 yılında Atatürk tarafından Başbakan olarak görevlendirilmiş ve 2 yıl boyunca bu görevde kalmıştır. 1946 yılında Demokrat Parti'nin kurucuları arasında yer almış ve 1950 yılına kadar parti genel başkanı sıfatıyla muhalefet görevini üstlenmiştir. 1950 yılında Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle 10 yıl boyunca Cumhurbaşkanı olarak hizmet etmiştir. 27 Mayıs 1960 Darbesinin ardından görevinden uzaklaştırılmış ve siyasi yasaklı statüsüne alınmıştır. Siyasi haklarını aldıktan sonra aktif siyasete geri dönmemiştir.

Celal Bayar, Osmanlı Devleti'nin son dönemine ve Cumhuriyet devrine tanıklık etmiş ve almış olduğuvazifeler ile bu dönemlerde aktif bir rol oynamıştır. Ben De Yazdım adını vermiş olduğu

* Uzm., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Öğrencisi, kcgemis@gmail.com

hatıralarında bu dönemleri en ince ayrıntısıyla ele almıştır. Bayar, kitabı yazma kararı almasında etkili olan anısını kitabın arka yüzünde şu kelimelerle ifade etmiştir:

“Atatürk’ün mutad sofrasında bulunuyordum. O akşam davetlilerin sayısı azdı. Ancak beş altı arkadaşlık. Büyük adam (Atatürk) hayatından bahsediyordu. Biz de vecd içinde kendisini dinliyorduk. Birden sustu, hepimizi ayrı ayrı süzdü. ‘Arkadaşlar, beni ilk gördüğünüz zaman hakkımda nasıl fikir edindiniz, anlatır mısınız?’ dedi ve bakışlarını benim üzerimde topladı. Anladım ki, önce benim konuşmamı istiyordu. İçimden gelen samimi ve gerçek sözlerim, çelik gibi sağlam bir iradeye sahip olan büyük adamın tevazu duygusuna dokunmuş olmalı ki hafif bir sesle ve çekingen bir eda ile sordu:

- Bunları yazdınız mı?

- Hayır.

- Rica ederim, yazınız.

O zaman bu, benim için bir emirdi. Nur içinde yatsın, irtihalinden sonra bir vasiyet olmuştu. Bunun içindir ki bu kitabı yazmaya başladım ve Ben De Yazdım adını verdim. Ben De Yazdım kitabı mütarekeden bu yana, Millî Mücadele’yi, Büyük Millet Meclisi’ni hükümetini, Cumhuriyet’in ilk devirlerini, Atatürk’ü ve devrimlerini bütün yönleriyle ele alacaktır.”

Ben De Yazdım adlı eser ilk olarak 1967-1972 yılları arasında Baha Matbaası’nda 8 cilt olarak neşredilmiştir. Daha sonra 1997 yılında Sabah Yayınları tarafından ikinci basımı yapılmıştır. Fakat bu baskı dizgi ve yayın kalitesi anlamında bekleneni verememiştir. Ayrıca bu eseri uzun bir süreden beri piyasada temin etme imkânı kalmamıştır. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları bu eserin yeni basımını yaparak son Osmanlı ve Millî Mücadele dönemi üzerine araştırma yapan araştırmacılara da önemli bir hizmette bulunmuştur. Ben De Yazdım’ın bu yeni baskısı hazırlanırken 1967-1972 yılları arasında Baha Matbaası tarafından basılmış olan baskı referans alınmıştır. Fakat yeni basım 8 cilt değil 3 cilt olarak neşredilmiştir. Yeni basımın birinci cildinde eski basımın 1., 2., 3. cildi, ikinci ciltte 4., 5. ve 6. ciltleri, üçüncü ciltte ise 7.ve 8. ciltler yer almıştır. Kitabın tüm ciltlerinin ön yüzünde Celal Bayar’ın Akhisar Kuvay-ı Milliye komutanı iken çekilmiş resmi bulunmaktadır. Ayrıca yine her cildin ön kapağında Atatürk’ün Celal Bayar’ın Aydın ve İzmir dolaylarında göstermiş olduğu başarılarla ithafen söylediği bir söz bulunmaktadır.

Celal Bayar eserinin önsözünde az önce ifade ettiğimiz gibi, eseri yazmaya karar verdiği anısından bahsetmiş ve bu eserin genç nesillere fayda getirmesini umduğunu belirtmiştir.

İçerik ve Kapsam

Ben De Yazdım eserinde işlenen konular bölümlere ayrılmamıştır. Her olay kendi adıyla isimlendirilmiştir. Celal Bayar her cildin sonuna “Belgeler ve Fotokopiler” adında bir bölüm ayırmış ve elinde anlattığı konuyla alakalı arşiv belgelerini, yazışmaları ve mektupları eklemiştir. I.cildin ana başlığı “Millî Mücadele’ye Giriş” tir. Bu başlıktan sonra kaydedilen tüm olaylar kronolojik bir şekilde

anlatılmıştır. İlk cilt İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin 1918 yılında toplamış olduğu kongre ile başlamış ve Hareket Ordusu'nun İstanbul'a girmesiyle noktalanmıştır.

Kısaca bahsetmek gerekirse I. cildin ilk bölümünde İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin kuruluşu ve gelişmesinden, Jön Türkler'in faaliyetlerinden, 31 Mart Vak'asından, Mustafa Kemal Paşa'nın I. Cihan Harbi ile ilgili fikirlerinden ve Mondros Mütarekesi'nden bahsedilmiştir. Celal Bayar eserin girişinde İttihat ve Terakki'nin son dönemlerinden ve liderlerinin ülke dışına çıkışından bahsetmiş, daha sonra geriye dönüşler yaparak bu sonuçları doğuran olayları sebepleriyle birlikte ele almıştır. I. cildin II. bölümünde ise (eski basımda II. cilt) Hareket Ordusu'nun İstanbul'da ki faaliyetleri ele alınmıştır. Mahmut Şevket Paşa'nın Sadrazamlığı sırasında memlekette cereyan eden iç ve dış olaylardan bahsedilmiştir. Ayrıca Osmanlı Mebusan Meclisi seçimlerinden, Trablusgarp'ta meydana gelen olaylardan ve sürekli baş gösteren kabine buhranlarından ayrıntılı bir şekilde söz edilmiştir.

I. cildin III. ve son bölümünde Gazi Ahmet Muhtar Paşa'nın Sadrazamlığı ele alınmıştır. Ayrıca hanedan arasında büyük sorunlar doğuran Damat Paşa'nın yurt dışına çıkması mevzuu üzerinde uzunca durulmuştur. İttihat ve Terakki Cemiyeti ve Hürriyet ve İtilaf Fırkası'nın kongreleri ve toplantılarından bahsedilmiştir. Bu dönemde ortaya çıkmaya başlamış olan balkan devletlerinin ittifakı meselesi de bu bölümde detaylıca işlenmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun müttefik devletlerce paylaşılma konusu bu bölümün sonunda vesikalarla desteklenerek anlatılmıştır.

Ben De Yazdım adlı eserin II. cildinin adı "Millî Mücadele'ye Gidiş, Millî Mücadele'ye Giriş" tir. Bu cildin ilk bölümünde (eski basımda IV. cilt) Edirne'nin kaybedilme süreci işlenmiştir. Edirne kaybedildikten sonra akabinde gerçekleşen Bab-ı Ali baskını ve İttihat ve Terakki erkanının hükümeti ele geçirme süreci anlatılmıştır. Hükümet değişikliği ile başlayan sorunlar, Mahmut Şevket Paşa'nun suikasti, Batı Trakya'nın istiklalini ilan etmesi ve I. Cihan Harbi'nin başlangıcında yaşanan gelişmeler ve devletlerin almış oldukları vaziyetler bu bölümün konusunu oluşturmuştur.

Kitabın II. cildinin II. bölümünde (eski basımda V. cilt) Düvel-i Muazzama'nın İstanbul'a gelişi ve buradaki isteklerinden söz edilmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın da bu olayların ardından İstanbul'a gelişi ve yürütmüş olduğu siyasi faaliyetler anlatılmıştır. Boğazlıyan Kaymakamı Kemal Bey'in idam edilme süreci, idamının yankıları ve milli uyanışın temellerinden söz edilmiştir. Mahmut Celal Bey bu dönemlerde İttihat ve Terakki İzmir Katib-i Mesulü sıfatıyla İzmir'de görev almaya başlamış olduğu için bu bölümün seyri İzmir üzerinden devam etmiştir. İzmir'de Rumların nümayişlerinden, İzmir'de bulunan azınlık gruplarının nümayişlerinden bahsedilmiştir. İzmir üzerinde bulunan Yunan ihtiraslarının eylem safhasına dönüştüğü bu bölümde Yunan Kızılhaç örgütünün İzmir'deki bölücü faaliyetlerinden, İzmir Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurulmasına karar verilmesinden ve İzmir'de Yunanlıların ilk işgal faaliyetlerinden detaylıca ve bol vesika verilerek bahsedilmiştir.

Eserin II. cildinin III. bölümünde İzmir'in işgali konu edilmiştir. Celal Bayar'ın bu dönemdeki İzmir'deki faaliyetleri, Ödemiş'in işgalinde aldığı vazifeler ve Batı Anadolu'da faaliyet gösteren efelerle olan ilişkilerinden bahsedilmiştir. Celal Bayar Batı Anadolu'da Kuvay-ı Milliye'nin kurulmasında aktif

bir rol oynamıştır. Galip Hoca takma adıyla Kuvay-ı Milliye'ye katılmış olan Bayar, İzmir, Aydın ve Denizli'nin savunmasında önemli görevler üstlenmiştir. Bu bölümün önemli konularından birisini de Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya çıkmasıdır. Celal Bayar, Mustafa Kemal Paşa'nın Anadolu'ya neden çıkmak zorunda kaldığını, neler planladığını detaylı bir şekilde anlatmıştır. Yunan Başbakanı Venizelos'un İzmir üzerindeki emelleri ve müttefikleri ile olan bağlantıları bu bölümün en önemli konularından birini oluşturmuştur.

Ben De Yazdım'ın III. ve son cildi Millî Mücadele'nin başlangıç safhasından bahsetmektedir. Bu cildin ilk bölümünde (eski basımda VII. cilt) Celal Bayar'ın Galip Hoca takma adıyla Aydın ve Denizli bölgelerindeki faaliyetleri detaylıca ele alınmıştır. Bayar'ın Demirci Mehmed Efe ve Gökçen Efe ile olan ilişkileri, Kuvay-ı Milliye'nin kuvvetlenme süreci yine bu bölümün konusunu teşkil etmiştir. Bab-ı Ali'de artmaya başlayan İngiliz propagandası ve akabinde kurulmuş olan İngiliz Muhipleri Cemiyeti'nin teşkilatlanması ve kadro yapılaşması bölümün ana konularından birini oluşturmuştur.

Eserin III. cildinin II. ve son bölümünde ise Celal Bayar'ın Akhisar Cephesi kumandanlığını üstlenişinden bahsedilmiştir. Ayrıca Yunanlıların İzmir'de devam eden işgal faaliyetlerinden ve buna ilave olarak Manisa'nın da işgal edilmesi olayı bu bölümde kendine yer bulmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a ayak bastıktan sonraki faaliyetleri detaylıca anlatılmıştır. Paşa'nın Amasya'da çalışmaya başlaması ve bir ihtilal metni ortaya çıkarması, Erzurum ve Sivas Kongreleri için yapmış olduğu çalışmalar ve Erzurum Kongresi'nin tüm aşamaları bu bölümde ortaya konmuştur.

Ben De Yazdım adlı eser bu şekilde son bulmuştur. Fakat kitabın yazarı Celal Bayar, sekizinci cildin sonunda dokuzuncu ciltte yazacaklarından kısaca bahsetmiştir. Bu ciltte Atatürk'ün demokrasi anlayışından, 1921 Anayasası'nın ekonomik etkilerinden, Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurulduktan sonraki ekonomik karakterinden ve ileride hangi değişikliklere uğradığından bahsedeceğini ifade etmiştir. Fakat ne yazık ki üzerinden bu kadar zaman geçmiş olmasına rağmen bu cilt neşredilmemiştir. Bu konu hakkında kesin bir bilgimiz yoktur. Yazılıp mı neşredilmedi yoksa hiç mi yazılmadı bunu tam olarak bilemiyoruz. Emin olarak bildiğimiz tek şey Bayar'ın hatıraları 8 cilt olarak yayınlanmış ve daha sonra bir ilave yapılmamıştır.

Bilimsel Yöntem

Hatıratlar doğal olarak subjektif bir bakış açısıyla kaleme alınmış olduğundan mütevellit akademik camiada bilimsellikten uzak olarak değerlendirilmektedir. Geniş bir perspektiften bakıldığında bir bakıma doğrudur. Fakat Celal Bayar'ın bu eseri sadece hatırat olarak ele alınıp, bilimsel olarak objektiflikten uzaktır diyerek kenara atılacak bir eser değildir. Bayar, başından geçmiş olayları anlatırken tarafsız olmaya oldukça özen göstermiştir. Ayrıca anlattığı dönem ile ilgili bilgileri birinci elden kaynaklar ile desteklemiştir. Her cildin sonunda Belgeler ve Fotokopiler adı verilen bir bölüm ayrılmış ve konuyla ilgili tüm vesikaları bu bölümde vermiştir. ¹Belgeler kısmında Osmanlıca yazılmış

ve tarihi vesika olarak addedeceğimiz pek çok fotokopi örneği vardır.² Bayar bu bölümde Millî Mücadele döneminde görev yapmış olan komutanların hatıralarından da önemli ölçüde yararlanmıştır. Bayar ayrıca bu eserini hazırlarken yakın çevresinden ve eski parti ve dava arkadaşlarından pek çok hatırat toplamıştır. Daha doğrusu bu hatıratları, hatıratların yazarları bizzat Bayar'a göndermiştir. Bayar'da daha önce hiçbir yerde yayınlanmamış olan bu bilgileri eserinde ziyadesiyle kullanmıştır. Bayar ayrıca sadece Türk kaynaklarını kullanmakla kalmamış döneme ait Fransız kaynaklarından da önemli ölçüde yararlanmıştır. Belki de eserin güvenilirliğini artırabilecek en önemli detaylardan biri de Bayar'ın eserinde anlattığı olayların pek çoğunu bizzat yaşamış olmasıdır. Şahit olmadığı olayları ise (kitabın pek az bir kısmı) en yakın arkadaşlarından öğrenmiştir. Dolayısıyla Celal Bayar'ın bu eserine sadece hatırat gözüyle yaklaşmak biraz insafsız bir yaklaşım olacaktır.

Sonuç

Celal Bayar'ın kaleme almış olduğu Ben De Yazdım adlı eseri son Osmanlı devri ve Millî Mücadele dönemini anlayabilmek ve değerlendirebilmek için elzem kaynaklardan biridir. Bu dönemleri araştıran ve inceleyenlerin, kaynak eser niteliğindeki bu kitabı görmeden yapacakları bir araştırma hiç şüphesiz eksik kalmaya mahkumdur. Hiçbir eserin kusursuz olduğunu söylemek tabii ki haddimiz değildir. Fakat doğruları ve yanlışlarıyla bu eserin tarihe mâl olduğunu söylemek herhâlde abartılı bir ifade değildir.